

ШЫҢ

Совет Эвилелиниң Коммунист партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Сөвдийниң органы

1953
ИЮЛЬ
21
ВТОРНИК
№ 139 (2824)
ӨРТӨЭ 20 КОП.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйның хөгжүдүзүниң күрүне планының 1953 чылдың бирги чартымында күүселдизиниң түннелдериниң дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыгы (1—2 арынар).
Областың чыгы мал ажылының муракчылары шаңнааны (2 арын).
Мал чемин чогуур өйүндө белеткээр (2 арын).
Чаа өөредилге чылыга школалары бүгү тала-биле белеткээр (3 арын).
С. Фатеев. — Бир колхозта (3 арын).
ЮРИДИКТИГ КОНСУЛЬТАЦИЯ. А. Гушков.—Иналд, назылап кыраан, араан колхозчулары, сааттыг болгаш божаан херээжен колхозчулары хандырынын чуруму (4 арын).
Герман Демократтыг Республиканы чону ГДР-ниң чазаның хемчеглерин дөткөп турар (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).
Француз патриоттары хостаары дээш демиселге Францияның ажылчы чоннарының чангыс эп-сеткилдиг хемчеглери (4 арын).

Социалисттик экономиканың чайгылыш чок көдүрлүүшкүну

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйның хөгжүдүзүниң күрүне планының 1953 чылдың бирги чартымында күүселдизиниң түннелдериниң дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыгы бо хүн паралап турар. Бистин күчүлүг Төрөөн чуртувус коммунизмни тургузарының оруу-биле бурунгаар бүзүрүлдиг чоруп олурарын ол дыңнадыг тодараг көргүзүп турар. Коммунист партияның удуртулгазы-биле ооң дайынчы тутун долгандыр сырый катышкан совет улус бешки беш чыл планын күөсүдир болгаш ажыр күөсүдир дээш эрес маадрылы-биле демисежип турар, социалисттик экономиканы болгаш культураны хөгжүдөр талазы-биле чаа-чаа чедишкенини үргүлчү чедиш ап турар.

Улус ажыл-агыйның болгаш культураның 1953 чылдың бирги чартымында өздүлдү, 1951 чылдың планының болгаш 1952 чылдың планының күүселдизиниң түннелдери ышкаш ССРЭ-ниң хөгжүдүзүниң бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездининиң директиваларында салдырган сорулгалар чедишкенини-биле күөсетип ниң турарының дугайың херечилеп турар.

Бистин чуртувустун күчү-шыдалының болгаш совет улустун материалдык чаагай байдалының өздүлүзүниң үндүзиниң болза, социалисттик үлетпүр болуп турар. Бо чылдың бирги чартымында ол чаа, улам-на бедик чаагай база көдүрүлгөн. Ниңти продукция бүдүрүп үндүрериниң чартык чыл планы бүгү үлетпүр талазы-биле 100 хуу күөсетипкен. ССРЭ-ниң бүгү үлетпүрүнүң ниңти продукция бо чылдың 6 айларының дүргүзүндө эрткен чылдың олла үези-биле дөмөйлөргө 10 хуу өскөн.

Бүдүрүлгө чөспөөн бүдүрүп үндүрүп турар үлетпүр чедишкенин хөгжүп турар. Аар индустрияның ажылдакчылары хөмүр даш болгаш нефть тыварынын, электри күжү ажылдап үндүрериниң, элзэн хөй машиналар болгаш станоктар бүдүрериниң, минералдык удобрениелер бүдүрериниң болгаш продукцияның өске-даа чугуда хевирлерин бүдүрериниң чартык чыл планын ажыр күөсеткен. Металл эзилдерери улгаткан. Совет машина тудушкуну улус ажыл-агыйның бүгү адырларын амгы үениң техниказы-биле хандыр-бышаан, чайгылыш чок хөгжүп турар. Бо чылдың бирги чартымын дүргүзүндө эрткен чылдың олла үези-биле деңизерге магистральдык паровозтар бүдүрүп үндүрери 63 хуу, турбогенераторлар — 62 хуу, гидрогенераторлар 86 хуу өскөн болгаш оон-даа өске.

Аар индустрияның соксаал чок көдүрлүүшкүнуң болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының өскениниң түннелдери херегелдин бараанарын бүдүрүп үндүрер үлетпүрү хөгжүдүрүнгө идеялетки суур бисте тургустунган. Совет кижилериниң амдырларын улам экижидериниң херээ дээш партия болгаш чазак чонга херектик бараанарын бүдүрерини бүгү хемчеглер-биле калбартыр дугайында хүн-бүрү сагыш салып турар. Бистин чинк болгаш аш-чөм үлетпүрүсү бедик деннедди чедиш алган. Хоорайның болгаш көдээниң чоңуну өзүп турар негелдерин партияның чорудуп турары өртөктер чингелдизиниң политиказынга үндөйлөш хандырар арга ам ына бар.

Хөвөө-саазын, хендир, дүк болгаш торгу кылыгыг пөстериң, хөм болгаш резина идиктериң, эттиң, үнүш үзүн, кондитер кылыгыларын, мороженоени, консерваларын, шайны, виноград болгаш кат-чимис арагазың, саваның, папиростары болгаш чонга херектик өске-даа бараанарын бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле бирги чартык чыл планы ажыр күөсетипкен Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадымында айтып турар.

Дериг-херекселди эки ажылгаар болгаш продукцияның бот-үнезин чингедир дээш демиселге үлетпүрү ажылдакчылар улам-на чедиш-

кинерин чедиш алган. Үлетпүрүде ажылчыннарын күш-ажылының бүдүрүкчүлүү, эрткен чылдың бирги чарты-биле дөмөйлөргө, бо чылдың бирги чартымында беш хуу өскөн.

Социалисттик көдээ ажыл-агый бурунгаар чаа базышкыны база-ла кылган. Колхозтар, машина-трактор станциялары болгаш совхозтар чаккы тарылганы чедишкенин чоруткан болгаш чазын чажып тарыыр культуралары тарырынын планын күөсеткенер. Тарылга шөлу, эрткен чыл-биле дөмөйлөргө, 1953 чылда оон улгаткан. Машина-трактор станциялары, совхозтар болгаш колхозтар эрткен чыл-биле дөмөйлөргө бо чылдың дүжүт ажаап алышкыны-че техника-биле оон-даа артык хандыртып алгаш киргенер. Колхозтарда ниңтиңиң малының баш саны көвүдээ. Оон-биле кады ниңтиңиң мал ажылының болгаш куш ажылының өздүлүзүниң темпизи планын ооналгалардан хожудуп турар деп чүвени ол дыңнадыкта чугаалап турар. Көдээ ажыл-агый хендир болгаш картофель тарыыр талазы-биле ооналганы ол ышкаш чедиш күөсетпээн.

Үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң калбарышкыны демир орук, суг болгаш автомобиль транспортунда сөөртүлгелериниң өздүлүзү-биле үдетирип турган. Демир-орукчулар хонуктуң ортумак чүдүрүлгезиниң планын күөсеткен, чык вагонунуң эргилдизиниң ортумак шагын кызырган. Ындыг-даа болза, чамдык демир оруктар оларга доктааткан чүдүрүлгө планын күөсүдир шыдаваннар. Сөөртүлгениң чамдык чүктериниң талазы-биле планы далай болгаш хем транспорту чедиш күөсетпээн.

Капитал тудушкунуңуң калбарышкыны бистин чуртта кады улуг. Күрүнениң капитал тудушкунунуң хемчээли эрткен чылдың бирги чарты-биле деңизерге, бо чылдың бирги чартымында 104 хуу болган. Эрткен алды айларың дүргүзүндө чуртталга бажынарынның, школаларының, кадык камгалалының албан черлериниң, уруглар садтарының, яслилериниң, пионер лагерлериниң, кино театрларының болгаш өске-даа культура албан черлериниң тудуун улуг хемчээлге боттандырган. Капитал ажылдарының хемчээли, 1952 чылдың бирги чарты-биле дөмөйлөргө, 1953 чылдың бирги чартымында: чуртталга бажынарынның тудуунуң талазы-биле—107 хуу, школа тудуунуң талазы-биле—117 хуу, эмнеелер болгаш поликлиникалар тудуунуң талазы-биле—116 хуу, уруглар садтары болгаш яслилер тудуунуң талазы-биле 130 хуу болган.

Совет кижиниң чаагай чоруу, совет улустун чечектелишкиниң Коммунист партияга дээди хоолу болуп турар. Совет кижилериниң доктаамал өзүп турар херегелдериниң эң долзуу-биле хандырар дугайында партияның болгаш чазактың могай чок сагыш салышкыны болза, бараан саарылганын калбарышкыны, улус ажыл-агыйында ажылчыннарын болгаш албан-хаакчытарын санының көвүдээниң, культура тургузушкунуң болгаш кадык камгалалың көргүзүп турар ол санарда болгаш фактыларда көстүп турар.

Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң талазы-биле чедиш алган чаа чедишкенирге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиктеңиге болгаш продукцияның бот-үнезин чингеткениге үндөйлөш, 1953 чылдың апрель 1-ден эгелээ аш-чөм болгаш үлетпүрү бараанарына күрүнениң үүрөктөп салар өртөктериниң чаа, алды дугаар чингелдизин карточка системазын солааның соонда чазак боттандырган биддингир болгай. Калбак херегелдин бараанарын чонга садтары-биле 20 миллиард ажыр рубль туңуң кылдыр бүдүрүп үндүрер болгаш чедиш талазы-биле немелде ооналданы чазак бо чылдың доктааткан.

Өртөктерин чингээниңиң, массалык херегел бараанарының бүдүрүлгезиниң өскениниң болгаш чон-

га рынок фондуларын улгатырар талазы-биле партияның өске-даа хемчеглерин боттандырганын түннелдери аш-чөм болгаш үлетпүр бараанарын бо чылдың ийи дугаар кварталында эрткен чылдың ийги кварталындан 20 хуу хөйүп саткан. Бо чылдың бирги чартымын дүргүзүндө ниңтизи-биле күрүне болгаш кооператив садымын шугуму-биле барааны чонга 1952 чылдың бирги чартымындан 15 хуу хөйүп саткан. Ылангыя эт болгаш эт продуктулары, мал саржаан, сырын, чуурган, чигирин, торгу пөстериң, хенди, трикотаж кылыгыларын, хөм идиктерин, шакарны, дааранын машиналарын, мебельди, телевизорларын, чинк автомобильдерин, мотоциклдерин болгаш өске-даа бараанарын садыгылаары улгаткан.

Бо чылдың база-ла мурунку чылдар ышкаш ажыл чок орук чуртка чок болуп турган. Улус ажыл-агыйында ажылчыннарын болгаш албан-хаакчытарын саны, 1952 чылдың бирги чартымын сөөлүндө турганы-биле дөмөйлөргө, 1953 чылдың бирги чартымын сөөлүндө, 1.150 мун кижиге көвүдээ.

Ажылчын болгаш көдээ аныктарын школаларын кириштирибшаан, чеди чыл болгаш ортумак школаларын доосканнарын саны бо чылдың эрткен чылдан 18 хуу хөй болган чорук бистин чуртта улус чырыдышкынының улам хөгжүлдизиниң дугайың чугаалап турар-дыр. Оон-биле кады ортумак школаларын доосканнарын болгаш бышкан билгиңиң аттестаттарын алганнарын саны 30 хуу өскөн. ССРЭ-де чонга халас берип турар медицина дузаламчызы улам-на экижип, хөгжүп турары ол ышкаш үргүлчүлөп турган.

Ажыл-агый болгаш культура тургузушкунуңда бистин чедишкенин хөмчөө чылдан чыл санында болгаш айдан ай санында көвүдөп турар. Ындыг-даа болза, совет кижилер чедиш алган чүвеге оожургап шыдавас болгаш оожургавас-даа ужурулуг. Бистин ажыл-агыйымыста бар турар эн-не байлак иштики курлавырларын ажылгаары дээш оон-даа артык шугудуру демиселди чорударын коммунисттик тургузушкунуң эрге-ажыктары негеп турар. Бисте четпестер ам-даа эвээш эвес дел чүвени уттуп болбас. Чылды каап турар участоктар, бүдүрүлгелер болгаш бүдүрүлгениң бүгү адырлары бар.

ССРЭ-ниң Металлургия үлетпүрүнүң, Транспорт болгаш машина тудушкунуңуң, Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң министрстволары, ССРЭ-ниң ыяш болгаш саазын үлетпүрү, ССРЭ-ниң Кадык камгалал министрствозунуң бүдүрүлгелери болгаш тывыш кооперация чартык чылдың планын чедиш күөсетпэни бо хүн парлап турар дыңнадыгдан көстүп турар. Продукцияның тус-тус хевирлерин бүдүрүп үндүрер талазы-биле доктаатыганын планын ооналдандары үлетпүрүнүң чамдык адырларында четче күөсетпээн. Тудуг планын министрстволар чылдың бирги чартымында чедиш күөсетпээн. Көдээ ажыл-агыйда, транспортта, а ол ышкаш садыкта улуг четпестер бар. Бараан саарылганын аажок өздүлдү турза-даа, чамдык районнарда чоннуң чамдык барааннар талазы-биле негелдизин четче хандырбай турар.

Бешки беш чыл планын күөсүдир болгаш ажыр күөсүдир дээш бистин чурттуң ажылчы чоннары социалисттик чарышты улам-на калбартып турарлар. Бешки беш чыл планын күөсүдир болгаш ажыр күөсүдирине, партияның XIX съездинде салган сорулгаларын чедишкенин күөсүдирине бистин курлавырлары-высты болгаш аргалары-высты бүрүн четчези-биле ажылгаар дээш партия, совет, ажыл-агый, профвизел болгаш комсомол организациялары чонун чогадыкчы күштерин мобилизастаар болгаш организаастаар ужурулуг.

(«Правданың» июль 17-деги мурунку чүүлү).

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйың хөгжүдүзүниң Күрүне планының 1953 чылдың бирги чартымында күүселдизиниң түннелдериниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыгы

1953 чылдың бирги чартымында үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйың болгаш транспорттун хөгжүлдизиниң, капитал тудушкунуң өздүлдизиниң, бараан саарылганын калбарышкыны, ажылчыннарын болгаш албан-хаакчытарын санының көвүдээни база культура тургузушкуну моон дааразында санаар-биле көргүстүгүп турар:

I. ҮЛЕТПҮР БҮДҮРҮЛГӨ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ

Ниңти продукция бүдүрүлгезиниң талазы-биле бирги чартык чылдың планы бүгү үлетпүр талазы-биле 100 хуу күөсетипкен. Үлетпүрүнүң ниңти продукция бүдүрүлгезиниң планын тус-тус министрстволар мынчаар күөсеткен:

1953 чылдың бирги чартымында план күүселдизиниң хуузу		
Металлургия үлетпүрүнүң министрствозу	99	
Хөмүр даш үлетпүрүнүң министрствозу	100,1	
Нефть үлетпүрүнүң министрствозу	100,5	
Химия үлетпүрүнүң министрствозу	102	
Электростанциялар болгаш электри үлетпүрүнүң министрствозу	101	
Машина тудушкунуңуң министрствозу	100,2	
Транспорт болгаш аар машина тудушкунуңуң министрствозу	99	
ССРЭ-ниң Тудуг материалдар үлетпүрүнүң министрствозу	97	
ССРЭ-ниң Ыяш болгаш саазын үлетпүрүнүң министрствозу	93	
ССРЭ-ниң Чинк болгаш аш-чөм үлетпүрүнүң министрствозу	101	
ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер министрствозунуң үлетпүр бүдүрүлгелери	100,6	
Орук харылаа министрствозунуң үлетпүр бүдүрүлгелери	100,4	
ССРЭ-ниң Культура министрствозунуң үлетпүр бүдүрүлгелери	103	
ССРЭ-ниң Кадык камгалал министрствозунуң үлетпүр бүдүрүлгелери	95	
Эвэлделешкен республикаларын чурт үлетпүрүнүң министрстволары база чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң министрстволары	100,7	
Тывыш кооперациязы	99,3	

1953 чылдың бирги чартымында хөмүр даштын, сланецтиң, нефтиниң, бойдус газының, бензинниң, керосинниң, электри энергиязының, гидрогенераторларын, газогенераторлуг шимчедикчилерини, металл кестирер станоктарын, оон иштинде улуг, аар болгаш ховар станоктарын, автомобильдерини, троллейбустарын, трамвай вагоннарын, хендир комбайнарын, нарын молотилкаларын, чер ортулар машиналарын, трактор скреперлерини болгаш бульдозерлерини, подшипниктерини, синтетиктиг фенолдуң, минералдык удобрениелерини, көдээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчылары-биле демиселге херегелээр хораның химикаттары-биле, чүзе буудуру чүдүдериң болгаш өске-даа химикаттарың, синтетиктиг каучуктуң, саазының, спиртин болгаш үлетпүр продукциязының өске-даа хевирлериниң бүдүрүлгезиниң планы ажыр күөсетипкен.

Хөвөө-саазын, хендир, дүк болгаш торгу кылыгыг пөстериң, хөм болгаш резина идиктериниң, эттин, үнүш үзүнүң, кондитер кылыгыларын, мороженоени, консерваларын, шайны, виноград болгаш кат-чимис арагаларының, саваның, папиростарын болгаш чоннуң херегелээри өске-даа бараанарын бүдүрүлгезиниң талазы-биле бирги чартык чылдың планы ажыр күөсетипкен.

Ынчалза-даа, продукцияның тус-тус хевирлерин кылың үндүрериниң талазы-биле планда көрдүгөн ооналдалар үлетпүрүнүң чамдык адырларынга долу эвес күөсетипкен. Чижээлээрге, Металлургия үлетпүрүнүң министрствозу кара металлларын продукция чамдык хевирлериниң талазы-биле ооналданы күөсетпээн. Хөмүр даш үлетпүрүнүң министрствозу—констук хөмүр даштын чамдык маркаларын талазы-биле ооналданы. Нефть үлетпүрүнүң министрствозу—нефть продуктуларының чамдык хевирлерин бүдүрүп үндүрериниң планын, Электростанциялар болгаш электри үлетпүрүнүң министрствозу—электри дерилгелериниң чамдык хевирлерин бүдүрүп кылырын планын, Машина тудушкунуңуң министрствозу — дарганналга-пресс болгаш химия дерилгелериниң база көдээ ажыл-агыйың чамдык машиналарының тус-тус хевирлериниң, Транспорт болгаш аар машина тудушкунуңуң министрствозу—котёлдарын, турбиналарын болгаш прокат дерилгелериниң чамдык хевирлериниң, ССРЭ-ниң Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң министрствозу—тууйунуң, чамдык шывыг материалдарының болгаш канализация коолайларының, ССРЭ-ниң Ыяш болгаш саазын үлетпүрүнүң министрствозу тудуг ыяштарының сөөртүлгезин болгаш дилиг материалдарының база шпалдар бүдүрүлгезиниң планын күөсетпээн.

II. ҮЛЕТПҮР ПРОДУКЦИЯЗЫНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕЗИНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

Үлетпүр продукциязының чугула хевирлериниң бүдүрүп үндүрүшкүну 1952 чылдың бирги чартымын-биле деңизерге 1953 чылдың бирги чартымында мынчаар улгаткан:

1952 чылдың бирги чартымында болгаш 1953 чылдың бирги чартымында хуу-биле	
Шой	112
Кан	109
Прокат	109

В. В. Маяковскийге тураскааткан конференция

Бо чылдың июль 18-те Кызылда күрүнениң башкы институтунуң хуралдар залында В. В. Маяковскийниң төрүтүнгенинде бээр 60 чыл болганыга тураскааткан конференция болуп эрткен.

Конференцияны киржикчилери эш Мазуревская «В. В. Маяковский — бистин совет университетиниң талантлыг шүлүкчүзү», эш Плоткинаның «В. В. Маяковский даштыкы дугайында» база эш О. Саган-оолдуң «В. В. Маяковский болгаш Тываның шүлүкчүлери» деп

илеткелдерин улуг сөзүргал-биле дыңнааннар.

Конференцияның ажылы доозулган сөөлүндө ооң киржикчилери «Владимир Маяковский» деп кино-чурукту көргөннер.

1953 чылдың дүжүдүгө кирген тарылга шөлу (Төнчүзү 2-ги арында)

ССРЭ-ниң улус ажил-агынын хөгжүдеринин Күрүне планынын 1953 чылдың бирги чартыбында күсселдезинин түннелдеринин дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин чанында Төп Статистика Эргелелинин дыңнадыгы

(Төнчүзү. Эгези I-ги арында).

эрткен чыл-биле деңизерге улгаткан. Эң үнелиг тараа культуразы—кызылтайтын тарылга шөлү дыка улгаткан. Чигир сөкканынын болгаш үстүг культу-раларнын тарылгазы улгаткан. Хөй чылда үнер си-генерин кестинер шөлү өскөн болгаш чангыс чылдыг сигеннин, мал чеминге хереглээр даяыл-чештиглеринин база селос культураларынын тарыл-газы калбарган. Тарымал хендир болгаш картофель тарылганын планниг онаалдалары чедир күссет-тимээв.

Машина-трактор станциялары, совхозтар болгаш колхозтар бо чылын 1952 чылга бодаарга тараа ажаап алышканынче техника-биле улам бедик чепселенип киргенер. Тараа ажаар комбайннар-нын саны 1953 чылдың июль 1-де, оларнын 1952 чылдың июль 1-де турганы-биле деңизерге, 10 хуу улгаткан: оон иштинде боду чоруур комбайннар — 33 хуу улгаткан, трактор-биле сөөртүр болгаш боду чоруур ситен кезер машиналарын саны 42 хуу өскөн. Оон инар, аът-биле ситен кестирер, тараа бастырар машиналарын болгаш, өске-даа хөй санын ажаап алышкын машиналарын көдээ ажил-агы агай алган. Көдээ ажил-агыда чык автомобильдеринин паркы ол-ла үе иштинде 6 хуу улгаткан.

Колхозтарда ниятинин малынын баш саны 1952 чылдың июль 1-ге деңизерге, 1953 чылдың июль 1-де, ишек—4 хуу, хаваан—7 хуу, хөй—11 хуу, аът—4 хуу көвүдээ. Колхозтарда куштарын баш саны 12 хуу көвүдээ. Ынчалза-даа, малдын болгаш куштун баш санынын өзүлдезинин темпизин планниг онаалдалардан хожудап турар. Совхозтарда малдын баш саны ол-ла үе иштинде: ишек—8 хуу, хаваан—6 хуу, хөй—12 хуу, аът—7 хуу көвүдээ. Совхозтарда куштарын баш саны 15 хуу өскөн.

IV. ДЕМИР ОРУК БОЛГАШ СУГ ТРАНСПОРТУ-НУҢ ЧҮК СӨӨРТҮЛГЕЗИНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

1953 чылдың бирги чартыбында демір орук транспортуна хонукта чүк чүдүрүшкүнүнүн ниити пла-ны ортумаа-биле 100,8 хуу күссетинген, ынчалза-даа чамдык демір оруктар оларга доктаадып бер-ген чүк чүдүрүшкүнүнүн планын күссөтпэн.

Демір оруктарга бүгү чүктерин хонукта орту-маа-биле чүдүрер, 1952 чылдың бирги чартымы-биле деңизерге, 1953 чылдың бирги чартыбында 6 хуу өскөн, оон иштинден хөмүр даш чүдүрер 4 хуу, кокстуу—12 хуу, нефти болгаш нефть продуктулар-нын—10 хуу, руданын—12 хуу, кара металлдар-нын—8 хуу, минерал-тудуг материалдарынын—11 хуу, тараанын—8 хуу, далганын—14 хуу, чыгырын—17 хуу өскөн.

Чүктүг вагонун эргилдезинин ортумаа үеи, 1952 чылдың бирги чартымы-биле деңизерге, 1953 чылдың бирги чартыбында 3 хуу кызырланган.

1953 чылдың бирги чартыбында далай болгаш хем транспортунуң чүк сөөртүрүнүн планы ниятчи-биле 102 хуу күссетинген, ындыг-даа болза, чамдык чүктөр сөөртүрүнүн планын чедир күссөтпэн.

Далай транспортунуң чүк сөөртүлгези, 1952 чыл-дың бирги чартымы-биле деңизерге, 1953 чылдың бирги чартыбында 14 хуу улгаткан, а хем транспор-тунуң чүк сөөртүлгези—22 хуу улгаткан.

Автомобиль транспортунуң чүк сөөртүлгези 1952 чылдың бирги чартымы-биле деңизерге, 1953 чылдың бирги чартыбында 15 хуудан ажыг хире улгаткан.

V. КАПИТАЛ ТУДУУШКУНУҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

Күрүневиң капитал тудуушкунунун хемчээли, 1952 чылдың бирги чартыбында дөмөйлээрге, 1953 чылдың бирги чартыбында 104 хуу; оон иштинде металлургия үлетпүрүнде 108 хуу, одалга үлетпү-рүнде 102 хуу, электри станцияларынын болгаш электри үлетпүрүнүн талазы-биле 105 хуу, машина тудуушкунунда 108 хуу, тудуг материалдарынын үлетпүрүнде 108 хуу, ыяш болгаш саазын үлетпү-рүнде 109 хуу, чык болгаш аш-чем үлетпүрүнде 108 хуу, демір орук транспортунда 113 хуу болган. Ынчалза-даа, 1953 чылдың бирги чартымын-ду тудуушкуну планниг министрстволар чедир күссөт-пэн.

1953 чылдың бирги чартыбында чуртталга бажы-нарынын тудуушкунун, школар тудуушкунун, ка-дык камгалап албан черлеринин, уруглар садтары-нын, яслилер, пионер лагерлеринин, кинотеатрлар-нын тудуушкунун болгаш культура-амыдырал ал-бан черлеринин өске-даа тудуушкунунын улуг хемчээлинде биле ботландырып турган. 1953 чылдың бирги чартыбында капитал ажилдарын хемчээли 1952 чылдың бирги чартымы-биле деңизерге: чурт-талга бажынарынын ч тудуушкунунун талазы-биле 107 хуу, школар тудуушкунунун талазы-биле 117 хуу, эмнелгер болгаш поликлиникалар тудууш-кунунун талазы-биле 116 хуу, уруглар садтарынын болгаш яслилеринин тудуушкунунун талазы-биле 130 хуу болган.

Тудуг министрствозу 1953 чылдың бирги чарты-бында тудуг-монтаж ажилдарын 1952 чылдың бирги чартыбында 10 хуу хөй күссөткен, ынчалза-даа 1953 чылдың бирги чартымын планниг долдур күссөтпэн.

VI. БАРААН СААРЫЛГАЗЫНЫҢ КАЛБАРЫШ-КЫНЫ

1953 чылдың бирги чартыбында совет садыгнын улам калбарышканын үргүчүлөп турган. Үлетпүр болгаш көдээ ажил-агы бүдүрүлгелеринин, күш-ажылдын бүдүрүшкүнүн болгаш продукциянын бот-үнезин чингедеринин талазы-биле чедип ал-дыгган чаа чедикшиңнерге үндөзүлгөз 1953 чыл-дың апрель 1-ден эгелен, аш-чем болгаш үлетпүр бараанынарга үрүмөктен өңдөр күрүне өртөктөрүн база катан—карточка системазын дүжүдгүн сөөлүндө сан талазы-биле алды дугаар чингедерин чакал ботландырган. Өртөктөрүн чаа чингелдези совет рубльди моон ынай улам быжыглаарын, оон сандып

алыр аргалынын бедидерин болгаш чонга барааннар садыглаашканын улам улгатырарын хандырган.

Чонга садыглаар калбак хереглелдин барааннар-ын 20 миллиард ажыг рубль түнге 1953 чылда бү-дүрүп үндүрер болгаш чедирер талазы-биле немел-де даалганын чакал доктааткан.

1953 чылдың бирги чартымын дүргүзүндө күрүне болгаш кооператив садыгнын шугуму-биле 1952 чылдың бирги чартыбында 15 хуу хөй барааннар чонга сатылган. 1953 чылдың II кварталында өртөк-тер чингеткеннин, массалыг хереглелдин бараан-нарынын бүдүрүлгези өскөнүн болгаш рынок фондуларын улгатырар талазы-биле өске-даа хем-чеглерин чакал ботландырганын түннелинде 1952 чылдың II кварталыга бодаарга, 23 хуу хөй аш-чем болгаш үлетпүр барааннары чонга сатылган.

1953 чылдың бирги чартыбында чамдык аш-чем барааннарынын садыглаашканын 1952 чылдың бир-ги чартымыга удур моон адаанда хемчээлдерге ул-гаткан: эът болгаш эъттен кылган продуктулар—30 хуу, балык болгаш балыктан кылган продуктулар—2 хуу, мал саржаа—26 хуу, үнүш үзү болгаш өске-даа чөм үстер—14 хуу, сыр—23 хуу, дагаа чуурга-зы—18 хуу, чигир—25 хуу, кондитер кылгылары—18 хуу, шай—18 хуу.

Үлетпүр барааннарынын иштинден моон адаанда барааннарынын садыглаашканын дыка улгаткан: хө-вөң сазындан кылган пөстер—14 хуу, торгу пөс-тер—34 хуу, хөй аймаа—29 хуу, трикотаж кылгы-лар—24 хуу, эр, херээжен уктар—27 хуу, хөм иди-тер—24 хуу, шактар—28 хуу, дааранын машина-лар—32 хуу, мебель—34 хуу, довурак-доозун сорду-ручкуллары—32 хуу, патефоннар—22 хуу, телевизор-лар—үш катан, 1952 чылдың бирги чартымыга бо-даарга, чонга чык автомобильдер—72 хуу, мото-циклдер—32 хуу болгаш чадаг-тергелер—30 хуу хөй сатылган.

Ынчалза-даа, чамдык районнарда чонун бараан талазы-биле негелделери ам-даа долдуу-биле хан-дыртынмай турар.

Күрүне болгаш кооператив магазиннеринге көдээ ажил-агыг продуктуларын садыглаарынын өскөн-биле хергелештир, 1953 чылдың бирги чартыбында ол продуктуларын, ылангыя кызылгас далганын, кру-панын, дагаа чуургазын, картофельди, ногаа аймаан, куштарын болгаш ары чигирин колхоз делгириин дамчыштыр чонга садары улгаткан. Колхоз делги-ринде өртөктер 1953 чылдың бирги чартыбында кудулаан.

VII. АЖЫЛЧЫНАРЫНЫҢ БОЛГАШ АЛБАН-ХААК-ЧЫТТАРЫНЫҢ САНЫНЫҢ КӨВҮДЭЭНИ БОЛ-ГАШ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮНҮҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

1953 чылдың бирги чартымын төнчүзүндө СССР-нин улус ажил-агында ажилчынарынын болгаш албан-хаакычтарын саны 1952 чылдың бирги чартымын төнчүзүндө турганы-биле деңизерге 1.150 муң кижи көвүдээ. Үлетпүрде, көдээ ажил-агыда, тудуушкунда болгаш транспортта ажилчынары-нын база албан-хаакычтарын саны 1.030 муң кижи чедир өскөн болгаш өөредилге, эртем-шинчи-лел база эмнелге албан черлеринде кижилеринин саны 120 муң кижи өскөн.

1953 чылда, эрткен чылдардагы ышкаш, чуртка ажыл чөк чорук турбаан.

Фабрика-завод өөредилгезинин школарын, даг үлетпүрүнүн школарын бирги чартык чылда дооскан 100 муң ажыг мержелиндиг анык ажил-чынарын үлетпүрге, тудуушкунче болгаш транс-портче чоруткан.

Үлетпүрде ажилчынарынын күш-ажылынын бүдү-рүкчүлү, 1952 чылдың бирги чартымыга бодаарга, 1953 чылдың бирги чартыбында 5 хуу өскөн.

VIII. КУЛЬТУРА ТУРГУЗУШКУНУ БОЛГАШ КАДЫК КАМГАЛАЛЫ

Бо чылын чеди чыл болгаш ортумаа школарын, ол ышкаш ажилын болгаш көдээ аныктар школа-ларын доосканнарын саны эрткен чылга бодаарга 18 хуу хөй болган, оон иштинден ортумаа школа-ларын дооскан болгаш бышкан билгинин аттеса-дын алганынын саны 37 хуу хөй болган.

Бо чылын дээди өөредилге черлерин болгаш тех-никумнарны, бот-өөредилгелер-биле катал алыр-га, 500 муң ажыг анык тускай эртемнигер доозуп үнүп турарлар.

Парлап үндүргөн номнарын тиражы, 1952 чыл-ды бирги чартымы-биле деңизерге, 1953 чылдың бирги чартыбында 20 хуу улгаткан. Оон иштинден эге, чеди чыл болгаш ортумаа школарга херег-лээр өөредилге номнарынын саны 58 хуу көвүдээ.

1953 чылдың бирги чартыбында, СССР-де халас болуп турар чонга медицина дузаламчызын көргүзе-ри улам-на экижип, хөгжүп турар. Эмнелге чер-леринин, божуур бажынарынын, санаторийлер-ни болгаш дыштанылга бажынарынын четкизи калбарып турар. Оларын эмнелге болгаш аарыг шийчидеп доктаадыр аппаратрлар-биле деринши-кинне бедэн, эмнерин, медицина дериг-херекселде-рин болгаш инструментилерин бүдүрүп үндүрер эрткен чылдың бирги чартымыга деңизерге 1953 чылдың бирги чартыбында 14 хуу өскөн.

Бо чылдың бирги чартыбында чыл бүрүде бүгү ажилчынарга болгаш албан-хаакычтарга шалын-ын артырып бербишан тысып турар ээлчеглиг шөлөөлөргө 20 миллион хире кижиче чораннар.

1953 чылдың бирги чартыбында улус ажил-агынын болгаш культураның өзүлдези 1951 болгаш 1952 чылдарын планнарынын күсселдезинин түннелдери ышкаш 1951—1955 чылдарда СССР-нин хөгжүлдезинин бешик беш чыл планынын тала-зы-биле партиянын XIX съездинин директала-рында салган согулгалар чедикшиңниг күссетинин турарын херечилеп турар.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ЧАНЫНДА ТӨП СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

Областын чылы мал ажылынын мурнакчыларын шаңнааны

Ажылчы чоннар депутаттарынын Тыва область Советинин күссөкчи комитетинин 1953 чылдың июль 2-де шийтири-биле 1952 чылда област-тын колхозтарына чылгы мал ажылын хөгжүдөр талазы-биле чед-ип алган көргүзүлгелери дээш чыл-гы мал ажылынын моон адаанда мурнакчыларын шаңнаан:

1. Балдап Иван Чамзы—Тес-Хем районун Калинин аттыг колхозу-нун чылгычызы, бодунга быжыглаан 85 бelderден 74 кулуннары менди камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

2. Оюн Човуу Сундуевич—Тес-Хем районун Калинин аттыг кол-хозунун чылгычызы, бодунга быжыг-лаан 95 бelderден 84 кулуннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

3. Тюлюш Холажык Сагаанович—Өвүр районун «Совет Тыванын 5 чыл ою» колхозунун чылгычызы, бо-дунга быжыглаан 90 бelderден 77 кулуннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

4. Шаңнаан-оол Чечек Банип-олович—Өвүр районун «Торга-лы» колхозунун чылгычызы, бодун-га быжыглаан 109 бelderден 94 ку-луннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

5. Дамба Кашка Казакович—Эр-зин районун «Чаа орук» колхозу-нун улуг чылгычызы, бодунга быжыг-лаан 200 бelderден 200 кулуннар-ны камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

6. Себен Салчак Биче-оол—Бай-Тайга районун Сталин аттыг кол-хозунун улуг чылгычызы, бодунга быжыглаан 93 бelderден 79 кулун-нары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

7. Кочаа Домчак Допчаа—Бай-Тайга районун «Ден-Терек» кол-хозунун улуг чылгычызы, бодунга быжыглаан 57 бelderден 42 кулу-нары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

8. Ундун Ооржак Хунайлович—Барынь-Хемчик районун Вороши-лов аттыг колхозунун чылгы мал фермазынын эргелекчизи, чылгы мал өстүреринин күрүне планын 104,6 хуу, оон иштинде кулуннар планын 162,22 хуу күссөткен болгаш 100 беден 92 кулуннары алганы дээш 1000 рубль-биле;

9. Ооржак Айдыр Шарай—Ба-рынь-Хемчик районун «Кызыл та-раачын» колхозунун чылгычызы бодунга быжыглаан 70 бelderден 62 кулуннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

10. Ооржак Ортун-оол Хүрепей-оол—Барынь-Хемчик районун «Комсомол 30 чыл ою» колхозунун

чылгычызы, бодунга быжыглаан 49 бelderден 49 кулуннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

11. Мачын-оол Чорбаа Денисо-вич—Танды районун «Революция-нын чалбыжы» колхозунун чылгы-чызы, бодунга быжыглаан 1 хардан 3 хар чедир назылыг 106 баш анык чылгы малдарын чылдын төнчүзү-нге чедир эки күш-денгилделиг ажаан камгалааны дээш 1000 рубль-биле;

12. Тынчык Иван Дмитриевич—Танды районун «Революциянын чалбыжы» колхозунун улуг чыл-гы мал фермазынын эргелекчизи, чылгы мал өстүреринин күрүне пла-нын 104,8 хуу, оон иштинде кулуннар алдырыннын планын 125,5 хуу күссө-дип, 67 үрелиг бelderден 59 кулу-нары алганы дээш 1000 рубль-биле;

13. Оюн Биче-оол Янович—Тан-ды районун «Кызыл партизан» колхозунун улуг чылгычызы, бодун-га быжыглаан 83 бelderден 74 ку-луннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

14. Доржу Николай Сюрюнович—Улуг-Хем районун «Партиянын XIX съездин» колхозунун чылгы мал фермазынын эргелекчизи, чылгы мал өстүреринин күрүне планын 106 хуу, оон иштинде кулуннар алдырыннын планын 160 хуу күссөдип, 100 бе-ден-не 77 баш кулуннары камга-лап алганы дээш 1000 рубль-биле;

15. Тамба Самба Кыргызович—Улуг-Хем районун Маленков аттыг колхозунун улуг чылгычызы, чылгы мал өстүреринин күрүне планын 133,9 хуу, оон иштинде кулуннар планын 160 хуу күссөдип, 100 бе-ден-не 83 кулуннары алганы дээш 1000 рубль-биле;

16. Куулар Бегзидей Куданович—Чөөн-Хемчик районун «Октябрь 30 чыл ою» колхозунун чылгычызы, бодунга быжыглаан 53 бelderден 46 кулуннары камгалап алганы дээш 500 рубль-биле;

17. Монгуш Байр-оол Ангыролович—Чөөн-Хемчик районун Лецин аттыг колхозунун чылгычызы бодун-га быжыглаан 59 бelderден 59 кулу-нары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

18. Санчы Иван Окулович—Би-Хем районун «Кызыл тараачын» колхозунун улуг чылгычызы, бодун-га быжыглаан 62 бelderден 53 ку-луннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

19. Чооду Онгар-оол Чанмынович—Кызыл районун «Черби» колхозу-нун чылгычызы, бодунга быжыглаан 89 бelderден 57 кулуннары камга-лап алганы дээш 1000 рубль-биле;

20. Норбу Шагдыр Норбуевич—Кызыл районун «Совет Тыва» кол-хозунун чылгычызы, бодунга быжыг-

лаан 50 бelderден 44 кулуннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

21. Лямкин Михаил Васильевич—Каа-Хем районун Ворошилов аттыг колхозунун аът ажаакчызы, үрелиг аскырларны ажааган болгаш тө-рүүр бelderин кулуннаашканын бедиткени, үрелиг аскыржыгаштарын доруктурганы дээш 500 рубль-биле;

22. Салчак Сарыг-оол—Каа-Хем районун «Ленинчи орук» колхозу-нун улуг чылгычызы, чылгы мал өс-түреринин күрүне планын 108,4 хуу, оон иштинде кулуннарыннын планын 134,7 хуу күссөдип, 100 беден-не 72 кулуннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

23. Салчак Чаа-Хуурак—Каа-Хем районун «Октябрь 14 чыл ою» колхозунун чылгычызы, бодунга быжыглаан 33 беден 33 кулуннары камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

24. Рагулин Николай Алексан-дрович—областын көдээ ажил-агы болгаш белекелдер эргелелинин начальнигинин чылгы мал ажил-анын талазы-биле оралакчызы, областтын колхозтарына чылгы мал ажилын хөгжүдериин күрүне пла-нын 111,7 хуу, оон иштинде кулу-нарыннын планын 130,9 хуу күссөдип, чылгы малдын баш санын 18,1 хуу өстүрерин хандырып, ортумаа-биле төрүүр 100 беден-не 63 кулуннары ап, камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле;

25. Евсеенко Василий Денисович—Танды районун «Кызыл партизан» колхозунун чылгы мал фермазынын эргелекчизи, чылгы мал өстүреринин күрүне планын 106,8 хуу, оон иштинде кулуннарыннын планын 125 хуу күссөдип, 100 беден-не 73 кулуннары алганы дээш 1000 рубль-биле;

26. Никитин Гурьян Кириллович—Каа-Хем районун Ворошилов аттыг колхозунун үрелиг чылгы мал фермазынын эргелекчизи, чылгы мал өстүреринин күрүне планын 104,7 хуу, оон иштинде кулуннарыннын планын 128,1 хуу күссөдип, 100 бе-ден-не 65 кулуннары алганы дээш 500 рубль-биле;

27. Матвеев Константин Михай-лович—областын көдээ ажил-агы болгаш белекелдер эргелелинин чылгы мал ажылынын кидизинч кол зоотехниги, областтын колхозта-рына чылгы мал өстүреринин күрү-не планын 111,7 хуу, оон иштинде кулуннарыннын планын 130,9 хуу күссөдип, чылгы малдын баш санын 18,1 хуу өстүрерин хандырып, ортумаа-биле төрүүр 100 беден-не 68 кулуннары ап, камгалап алганы дээш 1000 рубль-биле шаңнаан.

Мал чемин чогуур өйүндө белеккээр

Сиген кезилдезин дүжүт ажаап алышканынын бетинде доозар

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Ниятинин малынга чөм белеккээр ажил Барынь-Хемчик рай-онун «Красный пахарь» колхозунда багай өзөс чоруп турар. Кестин-генер сөөлдеринден июль 15-ке чедир 27 тонна ажыгны бөдүп, 2 са-райтты тургускан. Аштын ыйл ма-шиналары үзүктел чөк ажалдап ту-рар, колхоз хол каддырларын баз ажаллап турар.

Колхозтун ситенчилери ийи кезек черде, олар аразында социалистич чарыштың керээлиг. Ылангыя Өк-тек-оолдун удуртуп турары 46 кижиче Суг-Бажында 56 гектарнын ситенин хол каддыры-биле кескен. Оларда Седен-Лама, Сенгийжик, херээжен Чаштыг ышкаш хун-бур будун чартык норманы күссөдип турар мурнакчылар хөй. Серээнин баштап турар ситенчилери олардан база-да хожудавайн турар.

«Красный пахарь» колхоз бирээ-зинге-ле 100 тонна шыгжатынар 5 селос онгарларын белеккел алган, ам салышканын база эгелей берген. Мал чөм белеккээрин дүжүт алышканынын бетинде доозары дээш ситенчилер эрестиг ажалдап турар.

Күштү чөп организаастаар

Бай-Тайга районун улгаттыр кат-тышкан Молотов аттыг көдээ ажил-агы артелинде ситен кезилдезини кончуг оожум чоруп турар. Июль 12-ге чедир ситен кезер машиналар, хол каддырлары четчелетимээв.

Коммунист эш Өмүнээжикке баш-таткан 53 кижилиг ситен бригадасы Оргу-Дыт, Сайлыг-Хем деп черлер-ге баштайгы үеде 2 хүн иштинде элээн организаастыг ажалдаан. Оон соонда бригадир Өмүнээжик удузун каапкаш, аалынче чанып келген. Оон чүү болганын дие, бригаданын кежигүннери организаастыг эвес чо-рукка кирип, аалдарынче чанып, артканнары өске ажилдар кыла бер-генер. Бригаданын сандараашкы-нын көрүп тура-ла колхоз баштаар чери хемчег албаан. Июль 10-га че-дир ангы-ангы черлерде чүгле 3500 долгак ситен белеккетиңген ат-ты болган.

Колхозта партия эге организаасты-гы бо байдалды көрүп тура-ла кол-хозчуларын иштинге база ажал чо-рутпаан. Июль 6-да болган колхоз-

хол каддыры-биле кескен. Оларда Седен-Лама, Сенгийжик, херээжен Чаштыг ышкаш хун-бур будун чартык норманы күссөдип турар мурнакчылар хөй. Серээнин баштап турар ситенчилери олардан база-да хожудавайн турар.

«Красный пахарь» колхоз бирээ-зинге-ле 100 тонна шыгжатынар 5 селос онгарларын белеккел алган, ам салышканын база эгелей берген. Мал чөм белеккээрин дүжүт алышканынын бетинде доозары дээш ситенчилер эрестиг ажалдап турар.

Колхозтун ситен кезер кал черле-ри Кара-Халдун дөвискээр болуп турар. Ол черлерин кезер хамаанчок колхоз төвүнүн чанында Даг-Адаа, Базарак-Алаа, Сайлыг-Хем, Оргу-Дыт деп черлерин ситеннеринге бе-зин дөгбээн.

Молотов аттыг колхоз районда эн хөй малдыг колхозтарын бирээви. Бир эвес ситен белеккетиңг ажи-лын мынчаар чугулага көрбөй ту-рар болза, кези кыжын ниятинин малын

Чаа өөредилге чылынга школаларны бүгү тала-биле белеткээр! СЕПТЕЛГЕ ДООЗУЛГАН

Улут-Хем районун Ийи-Тал чеди чыл школанын (эргелекчизи эш Санчай-оол) капитал болгаш үрүмек септелгези ам шуут доозулган. Школа, интернаттын болгаш столоваянын эжижтерин, чадаларын чаартып, шалаларын тыраан болгаш чугайлап, дозулаан. Школа столоваянын хлеб быжыраар черинин суугузуун чаарткан.

Ажыл-агый артелинин ишчилери боттарынын төрөөн школанын өөредилге чылынга үлгерилг белеткээр дээш улуг кичээнгей салганын база демдеглээри чугула. Ылангыя Санзаяк, Эренчин, Мандып-оол, Седий-оол болгаш өскөлөр-даа онза идепкейлиг ажылдап, кылыр ажылдык үлүг нормазын хүн-бүрү 100—120 хуу күүседип келгенер.

Түнпөп чугаалаарга, бистин Ийи-Тал чеди чыл школы бо чылдагы бодуну белеткелин шалыпкын болгаш чынарлык чоруткан, ам чүгел өөредилгенин баштайгы хүнү—сентябрь 1-ни манап турар. Школа белеткелин дүргөдөйрине колхозта партия, комсомолдун эге организациалары, колхоз баштаар чер, суму Совети улуг сагыш салып, массанын күжүн, транспортту чөп мобилизастап шыдаанын база улуг ужурузалык болган.

Т. КУК.

Өөредилге чылынга белеткел эки

Эрзин районун Нарын сумуунда «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинде чеди чыл школы чаа өөредилге чылынга уткуштур септелгезин доозупкан.

эш Тува-Хуунун план күүселдези дээш кызымаккай, негелдегилг ажылдаанын болгаш колхозчу ада-иелеринин школа септелгезинге идепкейлиг дуздалашканын онзалап демдеглээри чугула.

үрүмек септелгелери эки шынарлык кылдынган. Ам школага чаа өөренип кирер уругларнын шын учедун кылып эгелзэн. Ада-иелер өөренип уругларнын идик-хевин белеткеп, өөредилге черекселенин хандырылганын белеткеп турарлар.

К. ДОРЖУ.

Район школаларынын септелгелери багай

Барын-Хемчик районун Аянгагы чеди чыл «Победа» колхозта эге школаларынын септелгези чүтээр чоруп турза-даа, ол районун өске школаларынын септелгези багай чорутунуп турар.

эш Сендажы) школанын тудуунга 15 бызаачыларын, Шекпээр суму Совети 100 кижини бээр турган.

Партиянын районда элзэн хөй эге организациалары школа септелгезин барык-ла уауртпайн турар.

«Совет Тыванын 5 чыл ою» колхозта эге школанын (директору эш Серээ), «Ленин оруу» колхозта эге школанын (директору эш Эрес-оол) болгаш Кызыл-Тайга эге, «Красный пахарь» колхозта чеди чыл школаларынын септелгези адактын доразы болуп турар.

Ленин аттыг колхозта эге школанын балгаштаашкынынга, чугайлаашкынынга, одаар ыяш белеткелгези хөй кижилер херегленип турда, ол колхозтун баштаар чери ону ажылчын күжү-биле хандырбаан. Оон уламындан школанын септелгези оожум чоруп турар.

Район школаларынын септелгезин өй-шаанда болгаш эки шынарлык доозарынче суму Советтеринин, колхозтар баштаар черлеринин ажылын район Советинин күүсүмө угландырбайн турар. Оон уламындан элзэн хөй колхозтарын даргалары, суму Советтеринин ажылдакчылары школа септелгезин чүгел школа ажылдакчыларынын, школа башкыларынын херээ кылдыр көрүп турарлар.

К. ДОРЖУ.

«Красный пахарь» колхозка чеди чыл школын бо өөредилге чылында ажыдар, ычангаш оон тудуун өөредилге эгелзэринин мурнунда бүрүн доозары көрдүнгөн. Ынчалза-жок ол школанын ханазында чүгел 6—6 ыяштар салган боордан башка өске ажылы шуут кылдырмаан. Ол колхозтун баштаар чери (даргазы

Школаларга одаар ыяш белеткелги, ылангыя ону школа чанынде сөөртүрүнүң ажылы тергини багай байдалда. Ленин аттыг колхозтун эге школанын чанында чүгел 100 хире кубометр ыяш дүжүртүнгөн. Кызыл-Тайга школанын одаар ыяжынын 50 хуузу белеткетинмээн.

Школа септелгезинин ажылы энир чылын база-ла мындагы оожум темпи-биле чоруп тургаш дүжүт ажыла-газынга дапкырлашкан. Кижичүжүнүң чедишпейн барганындан элзэн хөй школалар багай септелген. Ол чорук эртен өөредилге чылында чамдык школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылга берге байдалдары таварыштырылган.

С. АЛЕЕТ.

«Шынның» корреспондентизи.

БИР КОЛХОЗТА

Мырынай чоокка чедир-ле Бедир-Арыг ээн чер турган. Ында-хаая манаа хуу ажылдыг араттар өрү, куду көжүп тургулаан.

шаларны шывары-биле шиферлерни сөөртүп белеткээн. Бажынар чагыс-ай төлөвилел өзугаар туттунуп турар. Бажың бүрүзү делгем, чырык өрээлдерлиг.

айыткан чүүлдерин чамдызы шагда-ла боттанган. Колхозчуларга хлебти бодувустун хлеб быжыраар черивисе быжырып берип турар бис. Магазинде үлетпур баарааныр четчир сангы болгаш язы-бүрү ассортиментилик аш-чөп продуктулары база хөй. Колхозта телефон тургустунган. Артель кежигүн-неринин дыка хөйүнүң бажынары радиоларлыг. Почта дажыкчызы биске чүгел чагааларны үргүлүп экел берип турар эвес, харын область солунунары—«Шын», «Тувинская правда», «Тыванын аныяктары», төп солуннар—«Правда», «Известия», «Пионерская правда», сеткүлдөр—«Коммунист», «Молодой колхозник» болгаш өске-даа парлагаларын барык колхозчу өг-бүлө бүрүзү ап турар—деп ол чугаазын үргүлүзүн.

Бо черлерде амдырал ам шуут өске: хөлүг болгаш шимээнинг. Хүнүнүң мында баддыларынын болгаш хирээлдерин даажы чангылаан турар. 42 тудугжурлар чуртталга бажынарын, бүдүрүлгенин язы-бүрү тудугларын тудуп турар. Ам мында Тес-Хем районун Калинин аттыг колхозунун төп кыдаанын чаптылган. Тудугжурларын бригадазы эвено-ларга чардынган. Оларны дуржулгалыг бызаачы Адыаа Комбу каш чыдарда удуртуп келген. МЧАЭ-ден эгелзеш, а оон соонда колхозка Адыаа Комбунун бригадазы каш-каш он чуртталга бажынарын тудуп тургускаан. Чүгел 1952 чылда оон бригадазын итининин болгаш чуртталганын 26 тудугларын туткан. Чагаайжыдыр туттунган бажынарже мурнунда көжүп чораян араттарынын он-он өг-бүлелери киргенер. Бызаачылар Шокар-оол, Улей, Аранчың, малчынар Дарбы, Кодамай, Балдан оларнын өг-бүлелери соок болгаш ыштыг-хирлиг өгелери кезээ менгези-биле катгаш, чагаайжыдыр туттунган бажынарже эрткен чылын көжүп киргенер. Бо чылын база 22 өг-бүлелер чаа бажынарлыг болур. Оларнын аразында сурагыл чылгычы Човуу, хойжу Суван, тараажылар Самчыт, Долоу болаш өскөлөр-даа бар.

Колхоз баштаар черинин чоокта чаа туттунган конторазык кире бердивис. Колхоз даргазы Иргит Биче-оол колхозтун төп кыдаанын кол планынче айтыпшаан, өөрүшкү-биле чугаалай-дыр:

Бистин артелиниң төвүнге үш делгем кудумчу турарын көрүп көрүер. Оларнын ийизи бо план өзугаар күүсетинген. Олар амдызында ат чоктар, а удавас аттарлыг болур. Ол дугайын колхозчуларнын күзөлдөдалары чугаалаар. Бир кудумчуну бистин колхозчу аас-кежиниң тургузукчузу—улуг Сталинниң ады-биле адаар күзөлдүг бис.

Чуртталга бажынарынын тудуунга 40 муң рубль узун хуусаалыг чээлини күрүндөн алган. Колхозчуларнын боттарынын хөрөнгизи база четчири-биле бар.

Верандагы болгаш садчыгашты хөй-хөй кээс чараш чуртталга бажынарынын аразында тускай эртеннигеринин 3 бажыны, агрокультураның бажыны, клуб, ийн магазин онза ыгалып турар. Колхозчуларнын школа назыны четпээн уругларын уруглар ыслзынне болгаш уруглар садынга кижизидер. Бо тудугларны баш бурунгаар көрүп турар. Бо чорук бистин ие-херээженнеривисе бажың ажылындан хостаар болгаш оларнын итининин күш-ажылынга идепкейлиг киржиринге аргын бээр. Чоокку үеде чаа школагы болур бис. Нунтинин чунар бажынын, столовазын тударын айткан. Илчынниң лампочкалары колхозчуларнын бажынарынга чырыр, электри күжү кижилеринин итининин күш-ажылын чийгедир.

—Ие, чүгел чаа бажынар тудуп турар эвес бис, харын бодувустун амдыралынысты эде тургузуп турар бис—деп колхозта партия эге организацианын секретары эш Кеский-оол чугаага улажы берди.—Бистин колхозчуларыныстың кайзынын-даа бажыныкче кирип көрүрөм, амактык мурнунда номнарлыг этажеркаларны көрүп каар силер. Чон чүс-чүс чылдардагы чыдып калган чоруну ажып эртинпшаан, чырыкче, билгезе харамдыгы бар чыдар. Чүгел бичи уруглар өөренип турарлар эвес, харын улуг улус база өөренип турар. Ам бистин чамдык колхозчуларымыс В. И. Ленинниң, И. В. Сталинниң чогааларын, орус литературанын классиктеринин болгаш Сталинчи шанналдын лауреатарынын романнарын, тоожуларын, шүлүктөрүн болгаш шүлүглелдерин чүгел төрөн дылында эвес, орус дыл кырында безин номчуп турарлар.

Бистин артедивис район төвү—Самагалдайдыр ырак эвес-даа болза, бис эки дерип кылдынган ветеринария пунктулуг болур бис. Ол биске эн-не чугула. Ам бис чүгел 7 муң ажыг баш хойлуг бис. Кол планда

Коммунисты партиянын болгаш Совет чазактын үргүлүч сагыш салышыкынын болгаш дуздаламчы

Область театрынын районнарда көргүзүлгери

Областын Өвүр, Чаа-Хөл болгаш Чөөн-Хемчик районнарынга областтын национал театрынын артистеринин үнүшүкүннөрү үезинде көргүзүлгезин оюннарынын дугайында чагаалар бистин солунун редакциязынга кээп турарлар.

Өвүр районда эш Т. Сарыг-оолдун биске бижип турары болза: районга артистеринин чедип келгени культура талазы-биле улуг болушунда болган. Оларнын программасында чагыс көжөге шиклер, таныш, ырылар болгаш өске-даа көргүзүлгөр бар. Бөлүк артистер боттарынын көргүзүлгелерин чүгел район төвүнге эвес, а колхозтарнын ажыл-ишчилеринин ортузунга база чорудуп тургулаан.

Чаа-Хөл районуну төвүнге область театрынын бөлүк артистеринин концерти болуп эркенни бистин бижикичлеривис эштер О. Халбыш-оол болгаш Т. Бегзиваа олар редакцияга бижеэннер. Артистеринин район төвүнге көргүскен концерти чедишикин эртен. Артистерден Мунзук, Кара-кыс, Өлзей-оол, Хүргүлек олар онза мергежилдиг ойнаанын көрүкчүлөр адыш чаксаашкынары-биле үдеп тургулаан. Ол концертке 300 ажыг көрүкчүлөр келген.

Чөөн-Хемчик районун төвү Чадаана хоорайга ийн кежээ улаштыр болуп эртен область театрынын артистеринин көргүзүлгери канчаар эртен дугайын бистин корреспондентивис эш Д. Сиюрон-оол бижип турар. Артистеринин көргүзүлгелерин көрүкчүлөр адыш чаксаашкынары-биле үткүп ап, сонугурап көрүп турганар. Артистер боттарынын көргүзүлгелерин чүгел район төвүнге эртинери-биле кызыгаарлап катбааннар. Олар районун «Искра» колхозтун колхозчуларынга делгем, байлак уткалыг программалар тургустунган концерти база көргүзүп бергенер. Аана 500 ажыг көрүкчүлөр келгенер.

Тудугжурларнын чедишикиннери

Чөөн-Хемчик районун Хорум-Дагда Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелинин тудуг бригадазынын тудугжурлары тудугну тууйбу, самандан кылырынга кызымаккай болгаш мергежилдик ажылдап турар. Тудуг бригадазында тууйбу болгаш саман кылыр бүдүрүлгелеринде ажылдап турар колхозчу тудугжурлар баштайгы 5 хүнерде-ле 8984 тууйбуну, 3985 саманын белеткээнер.

Ында ажылдап турарларын иштинде эштер Чамзырын, Трастай, Чүдек-Уруг олар хүнде 500—500 саман болгаш тууйбу хөптөп кылыр тургаш, 590—890 чедир хап, ол ажылга мергежиң, мурнакчылар болуп турарлар.

О. МУНЗУК.

Башкыларнын чайгы өөредилгези организас чок эрткен

Партиянын XIX съездизи улус өөредилгезинин шугуmundа ажылдап турар кадрларнын мурнунга эн-не ларысалгалыг сорулганы салган. Ол сорулганы күүседирде, башки кадрлар бодунуң политиктиг билини бедидер ужурулуг. Чайгы үеде башкыларнын өөредилгезин организастап турарынын ужуру-даа ында.

Ынчаарга бистин областтын башкыларынын эвээш эвес кезин чыл бүрүлө ай хуусаалыг курстарга өөренип, педучилищени, башки институтунун заочниктеринде хаара туттунуп турар.

Шынында ында өөредилгенин организастыг, чагыс-аай чуруму, негелдези ыракта четпейн турарын демдеглээр чугула. Чүл дээрге, область башкылары чайгы өөредилгези келирин келгеш, 5 ийикпе, азы 10 хонуктарда өөрөнгөн улустар болуп, Кызылга чурттап чоруй деңир чанып турарлар. Оларнын чылдагааннап турар чүези, «акша төнгөн» дээр, а шынында ажыг булунарга баргаш, арагалап турары коңуч хөй.

Башкыларнын чайгы өөредилгезинге келир кижилер келир, келбестер келбес, кара-туразында чорук амдыгаа чедир үргүлүлөвшпаш.

Ындыг башкылар-биле районнарын улус өөредилге килдистерин демисел чорутпайн келген. Оон тодаргай барымдаазы 10 чыл иштинде заочник өөренип келгеш, ам-даа бирги курсту дооспааннар бар. Оларнын ижеңгези Өвүр районун башкылары Кызыл-оол, Базыр-оол, Чозар, Чаа-Хөлдүн Кызыл-Дагда Сандак, Бай-Тайгада Белек, Мөңгүн-Тайганын Мөңгөн-Буренде Балдан, Чөөн-Хемчикте Бопуй олар хамааржыр. Олар Кызылга чылдын-на келгеш, чүгел арагалап-арагалап, деңир чанып турарлар. Ындыг фактыларны өске-даа районнардан көрүп болур.

Чамдык заочник өөренип турар башкылар дужаап шыдавын бээр эртемнерин өске шыраак эш-өөрүңге кажар арга-биле дужаатырып ту-

рар таварылгалар база бар. Ындыг башкыларнын чижээне эштер Баазап, Докал олар кижир. Өөренирин күзөвөс, мындыг кычыдып калган, чүгел башки аттыг кижилерни облоно башки ажылынга та чүге арттырып турар чүве ийик? Областын чамдык школаларында өөреникчилерин билинин шынары куду, чагыс класска хөй катал олурар чоруктун кол чылдагааны мында болуп турары черле тодаргай.

Бо талазы-биле тус-тус районларга улуг бурууну онааштыраар херек. Район эргелекчилеринин хөй кезин каш башки өөренип турарын, чежези өөренип турарын шуут-ла билбес болгаш башкылар өөредилгезинге контролду боттандырбайн, аана-ла ала-чаяагарлаашкынын агымында эштип олургулаарлар. Оон ужурунда чамдык башкылар чайгы үеде өөрениринин, билини бедидеринин улуу, харын мораль талазы-биле буудулуп, аана-ла арагалап чайлаар чүдүлөр хөй.

Район эргелекчилери, оон инспекторлары башкыларнын билиг, мергежилын шынгыс хынавас, негелде салбас чорук канчап-даа тавыршпас.

Бо талазы-биле облоно база-ла шийтирлиг хемчеглерни албайн турар. Районлардан негелдени кош-кач тургузуп, контрол хыналганы боттандырбайн турарындан болгаш өөредилгезинче кичээңгей салбайн турарындан база хамааржып турар. Башкыларнын өөредилгезин бүгү талазы-биле күштелдирбес болза, олар коммунизмин келир үдеги тургузуучулары — аныак салгакчыларыны быжыг билгиз-биле чепселзэрин чедишикин шийтирлеп шыдавазы билдингир.

Ынчангаш районлардан эгелзээн, облонога чедир башкыларнын идея-политиктиг денселенин өзүлдезинче шынгыс кичээңгейни салыры онза чугулазы-биле негетинип турар.

М. ДОСТАЯ.

«ШЫННЫН» МАТЕРИАЛДАРЫНЫН ИЗЫ-БИЛЕ

«Чайнаанын ажылын экижидер»

Бо чылдың июньнун 16-да үнгөн № 115 «Шын» солунга парлатынган «Чайнаанын ажылын экижидер» деп эгелиг чүгел Чаа-Хөл районуун чайнаазынын (столовазынын) ажылында четпестерин шүгүмчүлзүн.

Район Советинин күүсүмөүн хыналдазындан ол чүдүлө шүгүмчүлгенин четпестер шын болуп илэрзэн болгаш ол четпестерин кырынга столовая эргелекчизи Рылова сугларнын шүгүмчүлгелге удурланып турганы, Арнадская болгаш өске-даа элзэн ажылдакчылар ажыл шаги

үзүп, хөй-нитинин сагылга-чурумун үрөп турганы немей илэрзэн.

Солунун шүгүмчүлгелиг материал болгаш хыналданын түнеленин столовая ажылдакчыларынын бүдүрүлгел хуралыга чугаалашкан. Ажылдакчылар ортузунда социалитиң чарыш калбарган, столовааның ажылында четпестерин узуткаарынын хемчеглерин райпо баштаар чери база ап эгелзэн деп Чаа-Хөл райкүүсүмү «Шын» солунун редакциязынга дынаткан.

зынын ачызында, советтик өске улустары-биле быжыг найыралдын ачызында бис бодувустун чаа амдыралынысты чедишикин тургузуп турар бис.

Чоокта чаа болган областтын боттыныгы уран-чүл көрүлдезинге бистин колхозузустун төлээлекчилери база бир дугаар киришкенер. Ам бистин дыка хөй уругларымыс пионер лагерлеринде дыштанып, төрөн черинге экскурсияларга киржи турарлар.

Бистин чалаанын өзугаар бызаачы эштер Чикей, Шойдак, Чоодун-оол болгаш өскөлөрүн-даа бажынарынга киргиледивис.

Кайы-даа бажыкче кирерге, арыш-шевер, культуралыг. Ханаларын агаргы чугайлаан, шалаларын чугай, чадыларын чаткан болгаш солгаларда ак пестерни аскылаан. Бажынарын радиоларында кайгамчыкты совет ырларнын аялгалары хоюнайып турар.

Көдээ ажыл-агый артелинин кежигүннери боттарынын төрөн болгаш шыдалгыр амдыралынын дугайын күзөлдүг-биле чугаалап турарлар.

—Шаанда бистин карактарымыс карагы-дүмбөйдөн болгаш өгнүң доктаамал ижындан элекке баксырап чораян. Ам ындыг эвес. Эңир чылын бис ийн өрээлдин иштин шыктураладымыс. Чылыг-чырык апарган. Аш-чөмни планта кырынга белеткеп турар бис. Шаанда ышкаш чер кырында эвес, а оруннар кырында удул турар бис—деп Чоодун-оол чугаалааш, кылаң баштарлык ийн демир орунче айты-дыр.

Дуржулгалыг бызаачылар Көңгей, Девит-оол, Шойдак, Сувандин олар ажыл нормазын хүн-бүрү 120—150 хуу күүседип, Дажи, Сырат болгаш өскөлөрүн-даа өөредип, оларга боттарынын дуржулгаларын берип турарлар. Моон түнеленин аныак колхозчулар чаа ажылды чедишикин шийгездип ап турарлар.

Чаа тудуп турган бажынарын бирээнинин чанынга манза сөөрткөн кижичең келди.

—Бо бистин эң эки сөөрткүчүсүтүр—деп, колхоз даргазы чугаалады. Оон ады Шокар-оол. Үш чыл улай ол кыш-даа, чай-даа дивейн тудуг материалдары сөөртүп келген кижиче.

Бо чылын колхозчулар 835 кубометр тудуг ыяжын белеткээн болгаш ону аргадан орукче сөөртүп дүжүргөн.

Ам 8 кижиче тайгада ыяш дилип турар. Дилкичлер Бармит, Башкара олар бедик бүдүрүчүлүг ажылдап турарлар. Эңир чылын олар 10350 погон метр манзаны дилгенер. Кижиче бүрүзү 350 күш-хүнүн ажылдап алган.

Кежээ дүшкен. Хову кежээки кызыл хүнүнүң херее-биле каасталган. Кежээнинин салгыны хову үнүжүнүн чылдын эккеп турган. Колхозтун инектери суурже шуужуп кирип турган. А чаа тудугларда колхозчу тудугжурларын баддыларынын даажы үзүктөл чоокка чаңгыланмышаан турган.

С. ФАТЕЕВ.

Тес-Хем район.

Улус демократиясының чурттарында

Чурукта: Софияда В. Коларов аттыг чаа күрүне библиотекасының бажыны. СЭТА-ның прессклишези.

Кыдатта улус төлөөлөрүнүн хуралына соңгулдалар

ПЕКИН. Улус төлөөлөрүнүн хуралдарына соңгулдалары эрттириледе белектер таласы-биле кампания Кыдаттың бүгү-ле черлеринге калбарган. Чер-чер хуралдарына соңгулдалар эгелей берген жолуларда чоңук сонгулдаларга идеялык киржиш турар. «Синьзянжибао» солунун бижиш турары болза, Синьзян жомунун Гуйчжоу уездизинин и, мяо болгаш өске-даа улустар чурттап турар сууларына июнь 20-ден 25-ке чедир соңгулдалар болулаан. Ол суулардын чурттагычлары соңгулдалар хунүнде эн эки хептери келип алгаш үнгөнөр. Гуйчжоу уездинге болган соңгулдалар улуг байырлап болу берген деп ол солун айтып турар. Улустун соңгутурган төлөөлери ам ажалдап эгелей бергенер. «Гуанминжибао» солунунун медээ-

леп турары болза, Чжензян жомунун Фуян уездизинин Чаншань суурга улус төлөөлөрүнүн бир дугаар хуралы болуп эрткен. Улустун 48 төлөөлөрүнүн аразында тараачынар, ус-дарганнар, кооперация ажалдакчылары болгаш башкылар бар. Ук хурал көдээ ажил-агый бүдүрүлгезин көвүдөдиринин оруктары айтып, сугтарыга ажалдарын калбартырыны таласы-биле хемчеглери болгаш көдээ ажил-агыйнын хоралакчылары-биле демисежиринин планын ажалдап кылган. Ук хемчеглери суурун чурттагычларының соңгулда кампаниясының үезинде үндүрүп келген санааларына үндөйлөп ажалдап кылган. Улус төлөөлөрүнүн көдээ хуралынын шитпирлерин чоң изин-биле чүлдүг деп көргөн. (СЭТА).

Польшаны хостаан хүнге алдар кылдыр

ВАРШАВА. Польшанын хостаалганын хунү-июль 22-ге польша дагжылар чаа-чаа бүдүрүлгечи чедишкенин-биле учуражып турар. Байырлап мурунун социалисттик чарыкында хөмүр-даш үлөтүрүүнүң 83 муң ажилчынары киржап турар.

«Боже дари» шахтаның дагжылары байырлап чедир чуртка планда дашкаар 27700 тонна хөмүр-дашты бээр деп хүлээнгенер. Ол шахтаның коллективин алган хүлээлгезин хуусаазының бетинде күөсеткенин дугайын болгаш ам-даа муң тонна хөмүр-дашты немештир бээр деп шитпирлеринин дугайын дыңнаткан.

Июль айның баштайгы он хонунун бүдүрүлгө планы «Валенчи Валь» шахтага 104,6 хуу күөсеткиген. Байырлап мурунун чарыкының чоруп турарынын үезинде дыка улуг чедишкенин «Червона гвардия», «Готвальд», «Семьянович» болгаш өске-даа шахталарнын коллективтери чедип алган. (СЭТА).

ЮРИДИКТИГ КОНСУЛЬТАЦИЯ

Инвалид, назылап кыраан, араан колхозчуларны, сааттыг болгаш божаан херээжен колхозчуларны хандыларының чуруму

Колхозчу-шалыпчыларның Бүгү-эвилдегиди ийги сөөдизинин хүлээп алганы болгаш ССРЭ-нин Улус Комиссарнадының Чөвүлелинин база ВКП(б) ТК-нын 1935 чылдын февраль 17-де бадыйлааны көдээ ажил-агый артелинин Чижек Уставынын 11 чүүлүнге база ССРЭ-нин Чер ажилынын Улус Комиссарнадынын болгаш РСФСР-нин социал хандырылыгынын Улус Комиссарнадынын доктаалдарына үндөйлөш, колхозтун нити кежигүннеринин хуралынын шитпирлеринде колхоз бүрүзүнде инвалидтерге, назылап-кыраан кежигүннерге, сааттыг херээженнерге, күш-ажыл кылар аргазын түр оскунганнарга, Совет Армиянын шериглеринин дуза херелеп турар өг-бүлөсүнүн, а ол ышкаш уруглар ясилерин тургузарына болгаш өскүстеге дузалаарына тускай хөргөн доктаатынган. Биндыг хөргөнлериң хемчээли колхоз бүрүзүңү нити продукциязының 2 хуузуңдан ашпас учурулуг.

материалдыг дузаламчыны колхозтун баштаар чери ийкезе азы хөй-нитини дузалап кассазы тыпсыр. Эр, херээжен колхозчуларын ортузунга хөй-нитини дузалажылаш, колхозтарны болгаш колхозчуларын ортузунга күш-ажылдыг сагылта-чурумун быжыглаарын хөгжүдөр сорулга-биле хөй-нитини дузалажыла кассазы колхозтарга организаастаар. Кассаны эки-турага үндөйлөп, колхозтун нити хуралына колхозчуларын үштүң ийзинден эвээш эвезинин бадыйлааны барымдаалап үндүргөн доктаалын эзугаар организаастап тургузар. Биндыг шитпир хүлээп алдынган сөөлүңдө эр, херээжен колхозчуларын хөй-нитини дузалажыла кассазы тургустунган деп санаар болгаш ооң хүрээленинге колхозтун бүгү кежигүннери кирер. Кассаны колхоз бүрүзүңгө тургузар, ол эр, херээжен колхозчуларын тускай хөй-нитини организаациязы болур болгаш бодунуң бүгү эг-хөргөзгүн харылаар учурулуг. Касса колхозтун өрөзинин болгаш бот-хүлээлгелеринин таласы-биле кандыг-даа харысалга хүлээвес, ол ышкаш колхоз база-ла кассаның өрөзин болгаш бот-хүлээлгелерин харылаавас. Хөй-нитининг дузалажыла кассазы кандыг-бир чылдаган-биле колхоз бүдүрүлгезинге ажалдап шыда-вас болгаш хөй-нитининг дузалам-

Герман Демократтыг Республиканың чоңу ГДР-нин чазаның хемчеглерин деткип турар

БЕРЛИН. Империалисттик сорул киржикчилеринин болгаш июль 17-де буурап дүшкөн фашисттик чөңгезинин организаакчыларынын авантюристтик димзенишкениннин буруу шапышаан, Герман Демократтыг Республиканың ажилчынары, тараачынары, күш-ажылчы ителтигенциязы болгаш бүгү тайбынга быжыглаарынче, Германиянын чакгыс-эвин катап тургузарынче болгаш республиканың бүгү чоңунуң амыдырал байдалын экижидеринче угланган ГДР-нин чазаның хемчеглерин бүрүкү-биле деткип турарынын дугайын медеглөп туралар.

Трентолта «Берлинин демократтыг сектору» И. В. Сталин аттыг электроаппаратура заводунуң коллективинин хуралы ГДР-нин чазаның долу бүзүрелдин адаа-биле эрткен. Барын Берлинде РИАС деп америк радиостанция болгаш Барын Берлинин солуннары ук за-водка «ажыл чок олтурушкун» болуп эрткен деп чоокта чаа мындыг нүгүлдү таратканнар. «Хуралдын киржикчилери империалисттик чөңгезчилерин ол нүгүлдү каргап, анаа киленненинер. «РИАС деп радиостанциянын салып үндүргөн «Мергези дээрге хоп-нүгүл-биле амыдырап турар ук радиостанциянын бузар бак арнын ажилчынар бистерге тодаргай илередиң турар херечи-дир» деп ажилчин Штраусынча дээн.

Ук хуралга Германиянын Социалисттик чакгыс-аай партиязынын ТК секретариатынын кежигүнү Отто Шен Герман Демократтыг Республиканың чазаның политиказын тайылбырлавышаан, база чоңунуң амыдырал байдалын экижидер та-

лазы-биле чазактын чорудуп турар калбак хемчеглерин үзерин орадашкан дайын кысыкчыларнын агентилерин илередиң, чүве чугаалаан.

Хуралга 16 киж и санал берген. Эр, херээжен ажилчиннар, албан-хаакчыттар, инженер-техниктиг персоналдын төлөөлөкчилери Герман Демократтыг Республиканың чазаның чорудуп турар хемчеглеринге боттарынын ханымышкынын илеретпишаан, ук хемчеглерин боттандырарына боттарынын белегин медеглээннер.

Кирхмезерде металлургия заводунуң коллективинин хуралы база Герман Демократтыг Республиканың чазаның салган сорулгаларын күөседиринге ажилчы чоңарнын шитпирлеринин адаа-биле эрткен. Анаа металлургия болгаш даг үлөтүрүнүн министри Фриц Зельман чүве чугаалаан. Магдебург-Ротензейде күрүне верфазынын ажилчынарының хуралы болгаш өске-даа хуралдар база улуг көдүрүлүшкүн-биле эрткилээн.

Республиканың ажилчынын аңгызы-биле кады ГДР-нин чазаның деткип турарынын дугайын болгаш чазактын үндүргөн хемчеглерин боттандырарына шитпирлеринин дугайын республиканың күш-ажылчы тараачынары база медеглээн.

Германиянын Демократтыг тараачынар партиязынын Лейпциг округ организаациязынын чоокта чаа болган конференциязынын киржикчилери Герман Демократтыг Республиканың президенти Вильгельм Пике телеграмма чорутканнар. Ук телеграммага олар ГДР-нин чазаның долгандыр улам-на сырый катыжар бис деп тангыраглап туралар.

Америк тергииделге удур, тайбың дээш Лондоннун ажилчы чоңарының чискаалы болгаш митингизи

ЛОНДОН. Июль 12-де Лондонга массалыг демонстрация болган. Ону Великобританиянын Компартиязынын Лондон округ комитеди организаастаан. Агаарың байдалы багай турган болза-даа, демонстрацияга 8 муң ажилчы лондончулар киршикен. Ук демонстрация америк тергииделден Великобританияны хостаарынын, тайбың дээш, улустар аразынын маргылдаагы айтырыгларын тайбың арга-биле шитпирлерин дээш, хостуг садыглажышкын дээш, Совет Эвилели-биле, Кыдат-биле болгаш улус демократиязынын чурттагы-биле эл-найрал дээш демиселдин лозунгузунун адаа-биле эрткен.

Демонстрантылар Лондонун төп кудумчулары-биле чораш, Трафальтар шөгө келген, анаа митинг кылганнар. Демонстрантылар мындыг-мындыг лозунгуларын тудуп алгаш чораннар: «Беш улуг күрүлө дүргөн учуражар учурулуг», «Бомба октакчылары-якилер Англияны кагзынар. Бис тайбыңны кү-

зеп тур бис», «Пушканы эвээшти, чуртталга быжынар хөйүң», «Барың-чүк биле Чөөн-чүктүң аразында садыглажышкын доллар бергедээшкенин узуткаар учурулуг», «Кореяда дайынын соксадыр! Бисти оомдарымысты төрөөн чуртундува чандырар!»

Хөй-хөй демонстрантылар тайбың дээш, улуг Совет Эвилели-биле найырал болгаш кады-ажылдажылга дээш амгы үеде Англыяда непергеней апарган демиселдин медээ болур Совет Эвилелинин болгаш Великобританиянын туктарын шывыттыр чураш, оларнын кездезинде тайбының көгө-бугазын сиңилп каан канчаар-даа аажок улуг херик ак пестү тудуп чораннар.

Митингиге диңмитиг йөрээл-биле болгаш «ура» деп кыйгылар биле учурашкан Великобританиянын Компартиязынын чингине секретары Гарри Полит чүве чугаалаан. (СЭТА).

Кореяда болушкуннар

Кореянын Улустун армиязынын Кол командьялынын дыңнады

ПХЕНЬЯН. Корея улус-демократтыг Республиканың Улустун армиязынын Кол командьялынын июль 16-да медээлээни болза: Эрткен хуннун дургузунда улустун шериглери Снимоктон болгаш Андон районнарга ол черлеринге учур-дузалыг тудуучушкуннары чоруткан. Июль 16-да улустун шериглерини зениттик кезектери болгаш адыгы-ащылар дайынын дөрт самолёттарын аянда аткан болгаш ийи самолётту үрей аткан. (СЭТА).

Француз патриоттарны хостаары дээш демиселге Франциянын ажилчы чоңарының чакгыс эп-сеткилдиг хемчеглери

ПАРИЖ. Франциянын демократтыг организаацияларынын удурткучуларын истеп-сүрер чорукту чок кылды дээш демиселге ажилчы чоңарнын чакгыс эп-сеткилдиг хемчеглери быжыгып турар. «Юманите» солунунун медеглөп турарын эзугаар аларга, Ален Ле Леапты, Андре Стильди болгаш Франциянын республикан аныяктар эвилелинин удурткучуларын кара-башыдан хостаарын Марсель-Прандо депонун демир-орукчулары, Күш-ажылдын бүгүннети конфедерациязына хамааржып турар профэвилелдеринин, ХАФК-нын (христиан ажилчы чоңарнын француз конфедерациязынын) католиктик профэвилелдеринин кежигүннери, составында коммунистер, социалистер, МРП деп католиктик партиянын болгаш

РПФ деп дегөлчү партиянын кежигүннери кирип турар Элем-Ляль деп чурттакчылыг черини муниципальдыг чөвүлели негеп турар. Туттурган патриоттарны хостаарын негезен негелделерге хол үжүү чыгыр бүгү-ле черлерде үргүлчүлөп турар. Чүгле сөөлүгү каш хуннернин дургузунда Гар департаментинин 4 муң дагжылары индыг негелдеринин адаанга ат салганнар. Дешилгелги организаацияларнын удурткучуларына удур шаажылаалдарны соксадырын негезен ажилчы чоңарнын чагаалары, телеграммалары болгаш бюжиктерин национал камгалаалдын министри Плевенин болгаш Парижтин апелляцияонуг судунун истелге палатазынын даргазынын адынга үргүлчү келишаан турар. (СЭТА).

Италиянын чаа чазаның

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелинин Римден дамчыдып турары болза, Италиянын чаа чазаның дараазында мындыг составтыг тургустунган: Министрлер чөвүлелинин даргазы болгаш даштыкы херектер министри — Альчио де Гаспери, министрлер чөвүлелинин даргазынын оралакчызы — Аттилио Пиччини, портфель чок министри — Пьетро Кампили, иштики херектер министри — Амнторе Фанфани, юстиция министри — Гуидо Гонелла, сая министри — Эцио Ванони, камгалаал министри — Джузеппе Кодаччи, Пизанелли, бюджет министри болгаш казначеество министринин

хүлээлгезин түр күөседип турар— Джузеппе Пелла, улус чырдымынчын министри — Джузеппе Беттиоль, хөй-нитин ажалдарынын министри—Джузеппе Слатаро, көдээ ажил-агый министри — Рокко Саламоне, орук-харылаа министри — Джузеппе Тони, почта, телефон болгаш телеграф министри — Умберто Мерлини, үлөтүр болгаш садыг министри — Сильвио Гава, даштыкы садыг министри — Паоло Эмилио Тавиани, күш-ажыл болгаш социал камгалаал министри — Леопольдо Рубиначчи, садыг флюдуно министри — Бернардо Маттарелла. (СЭТА).

Бут-бөмбүүнүн таласы-биле бирги чер дээш

Июль 19-та Кызылдың «Совет Тываның беш чыл ою» стадионунга хоорайнын үлөтүр ажилдакчыларынын бут-бөмбүүнүн командазы биле Бай-Хаактын командазы областың бирги чери дээш маргылдаагы учурашканнар. Маргылдааның баштайгы чарты колдуңда-ла командаларын кайзынын-даа улуг, дедир атакалары-биле дозулган. Оюнун ийги чартынын баштайгы минуталарында эгелээш-ле кызылчулар атаказын улам күштелдирбишаан, бай-хаакчыларын хаалгазынче бирээни кирип тепкеш, ол хевээр инцидентиваны ышкымааннар.

Удатпаанда база бирээ кирген. Бинчалаажок кызылчуларын камгала ойнакчыларынын бирээни шиткел шөлүңү тургаш, холуңга бөмбүк дегенпкени-биле бай-хаакчылар 11 метрин хостуг тевишкенинден бир санны алган. Оюнун сөөлүгү минуталарында кызылчулар үш дугаар бөмбүкү кирип тепкени-биле маргылдаа төнүп, сан 3:1 болган. Бай-Хаак командазынын белеткели кончук кошкак, ооң ойнакчыларынын хөй кезин оюнун техниказын шингээтпезин-биле аштырышкына таварышканын медеглээр херек. А. КРАСНОВ.

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

ХУН, АГААР БОЛГАШ СУГ

Бойдустан күчүлүг чепсээ—олар организмни быжыглап, дадыктырып турарлар.

Туберкулёзтан база өске-даа хөй ааргылардан камгалап болгаш эмнеп турар, кижиниң сергек чоруун, күжүн деткип турар. ЭМЧИНИН СҮМЕЗИ-БИЛЕ: Сугга эштинер, агаарга, хүнге дөгеленинер! Хүннүң, агаарнын болгаш сугнун саялдарын физкультура-биле хол-баштырарга неврва болгаш шынгаш эъттер системазы быжыгып, ханын составы өкжиң, өкпениң арыглашкынын болгаш аш-чемнин солушкунун күштелдирип турар. Хүнге чоорту дөгеленир. Бир дугаар хунүнде 5-8 минутада дөгеленгеш, чоорту хуннүң-не 5-5 минуталар немп тургаш, чартык аяда 40-60 минуталар чедир дөгеленир. БОЙДУСТУН КҮЧҮЛҮГ КҮЖҮН КАЛБАА-БИЛЕ БОЛГАШ ЧӨП АЖЫГЛАНАР! Тыва областың санитар-чырыдымышкын бажыны.

А. ТУШКОВ.